

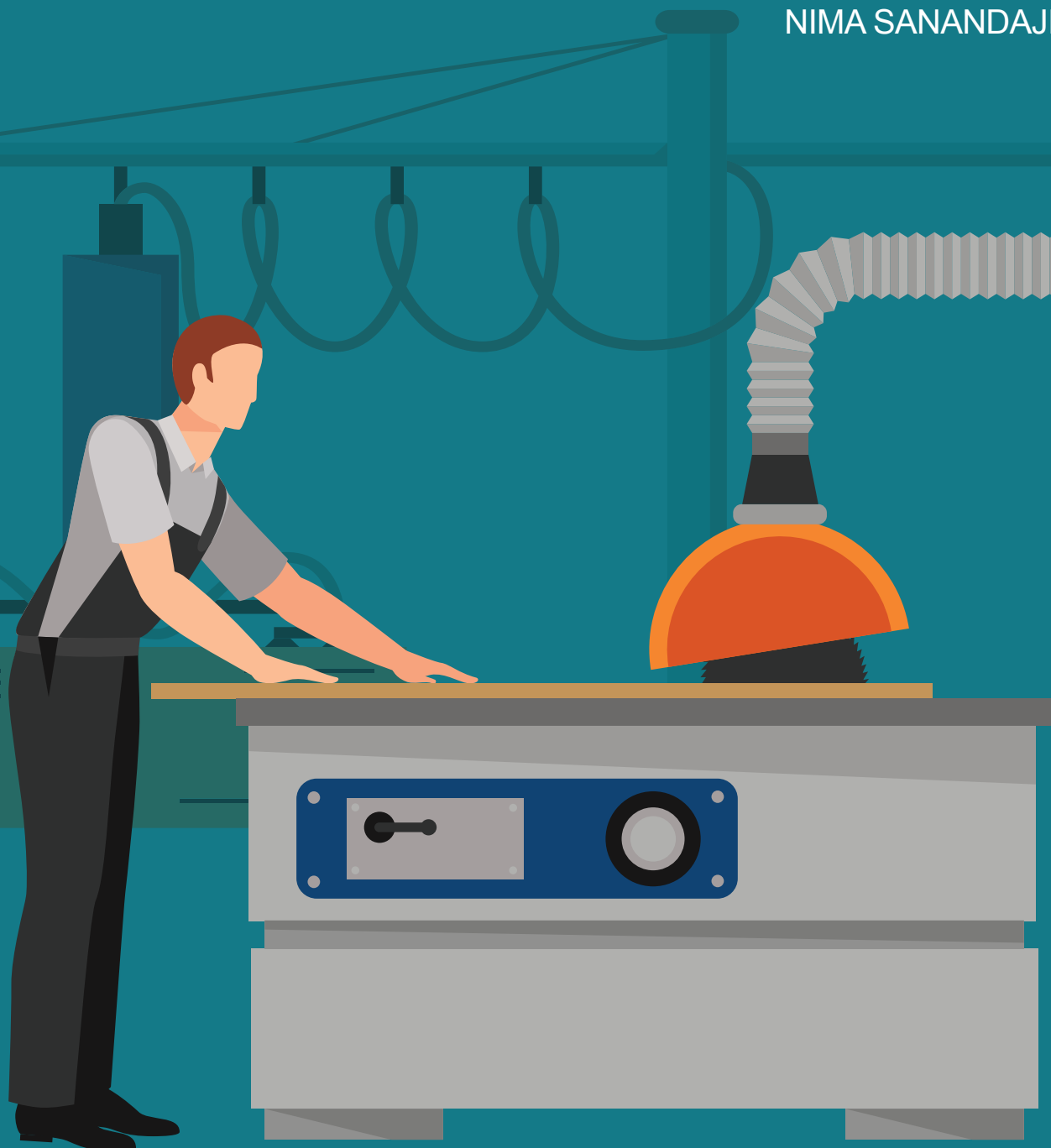
INDUSTRI
ARBETSGIVARNA

VÄGEN TILL

INDUSTRIELL ÅTERHÄMTNING

Rapport nr.3 i serien Renässans för industriell utveckling

NIMA SANANDAJI

Innehållsförteckning

Förord	3
Inledning	5
Omsprunget av omvärlden	10
En omfattande samhällsekonomisk förlust	14
Stark återhämtning	18
Diskussion: kan en våg av svensk återindustrialisering realiseras?	23
Referenser	26

Förord

Industrin har lagt grunden för Sveriges ställning som ett välmående välfärdssamhälle. Om det kan ingen tvekan råda. Ännu idag fortsätter industrin att spela en helt avgörande roll för samhällsekonomin. Utan de omfattande exportintäkter som tillverkningssektorn genererar så skulle den höga levnadsstandard och utvecklade välfärd som finns i Sverige inte vara möjlig. Ödesfrågan är vilken roll som industrin kan spela för landets framtid.

Vi lever i en tid då den globala konkurrensen tättnar, då teknikskiften snabbt förändrar näringslivets villkor och då investeringar och talanger flödar över gränserna. Svenska industriföretag kan bli vinnare i denna föränderliga värld. För att nå dit krävs en konstruktiv näringspolitik samt att utbildningssystemet förbättrar sin förmåga att förse industriföretagen med ingenjörer, tekniker och kvalificerade industriarbetare. Samtidigt finns också risken att svensk industri, i avsaknad av ett gott näringsklimat och på grund av svårigheten att rekrytera personal med rätt kompetenser, faller efter omvärlden.

Industriarbetsgivarna har under senare tid lyft fram vikten av en offensiv näringspolitik och stärkt kompetensförsörjning. Vi har nått ut med vårt budskap bland annat genom den uppmärksammade skriften *Renässans för industriell utveckling* samt artikelserien *Så får vi fart på industrin - lär av omvärlden!* som publicerats på www.industriarbetsgivarna.se.

I denna nya rapport fortsätter vi att driva på diskussionen om Sveriges framtid som industrination. Som rapporten visar har svensk industri mött en stagnerande utveckling under senare tid, då återhämtningen sedan finanskrisen har varit svag. Det industriella tapp som skedde mellan 2007 och 2015 har lett till att samhällsekonomin gått miste om ett värdeskapande på hela 155 miljarder kronor.

Det är en hisnande summa, som manar till eftertanke. Hur kommer exporten och samhällsekonomin påverkas ifall den stagnerande utvecklingen fortsätter? Kan Sverige klara jobben

och tillväxten utan en världsledande industrisektor?

Rapporten har också ett hoppfullt budskap. Den senast tillgängliga internationella statistiken, som studerar utvecklingen i början av 2016, visar på en stark återhämtning för svensk industri. Självklart är det viktigt att vara försiktig med att övertolka kortsiktiga trender, men ökningen är intressant eftersom den visar på potentialen för svensk tillverkningssektor att växa i en tid präglad av snabb globalisering. Svenska industriföretag kan klara konkurrensen från länder som Kina.

Så länge som näringsklimatet är gynnsamt, och så länge som företagen lyckas rekrytera personal med eftertraktad kompetens, kan de svenska industriföretagen faktiskt bli vinnare i den globala konkurrensen. Samtidigt krävs förstås en vilja till förändring för att nå dit. Sverige behöver konkurrenskraftiga villkor på arbetsmarknaden och en handlingskraftig förstärkning av näringspolitiken – genom smartare regelverk, stärkt energiförsörjning och utbyggda transportinfrastruktur – liksom ett stort lyft för kompetensförsörjningen. Med rätt reformer kan Sveriges resa mot industriell renässans påbörjas.

Per Hidesten, vd Industriarbetsgivarna

Inledning

För bara några generationer sedan var Sverige ett fattigt samhälle, där undernäring var vanligt förekommande och där en stor del av befolkningen saknade möjlighet till skolgång och sjukvård. Det var i stor utsträckning den industriella utvecklingen som förändrade landets öde. Omkring 1870 och framåt banade reformer av näringspolitiken och en utbyggnad av infrastrukturen väg för en stark industriell utveckling. Entreprenörer runtom i landet startade olika industriverksamheter, ofta i liten skala, som med tiden växte sig stora.

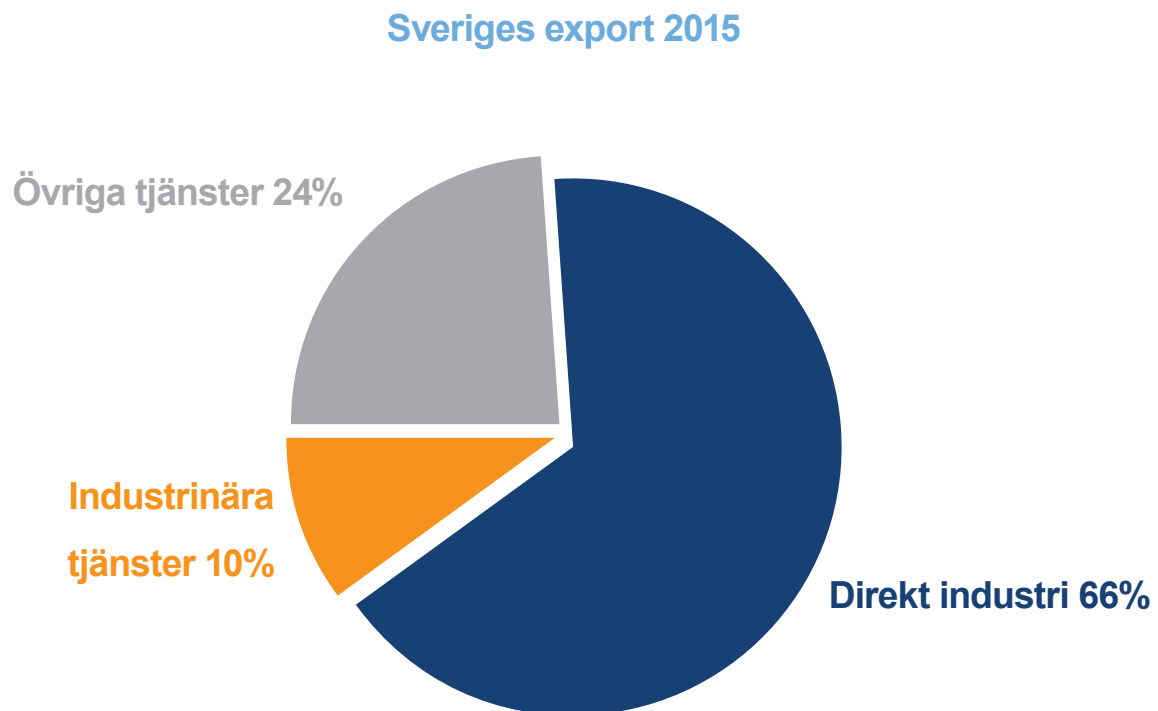
Ett antal järnverk som grundades i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet lade till exempel grunden för den omfattande verksamhet som idag drivs inom ramen för SSAB. Göran Fredrik Göransson var den första i världen som lyckades genomföra Bessemermetoden, en ny process för stålframställning, med tillfredsställande resultat. Det blev starten för industriföretaget Sandvik som grundades 1862. Företaget, som kontinuerligt drivit på utvecklingen av nya material och produktionsmetoder, har genom åren nått en globalt ledande position. Smart ingenjörskonst har också legat bakom framgångarna i Svenska Cellulosa AB (SCA). Med tiden utvecklades verksamheten från ett rent skogsföretag till att fånga växande marknader för nya produkter, som engångsblöjor och mjukpapper.

De industriella framgångarna var avgörande för Sveriges utveckling. Därmed banades vägen för den rika kunskapsekonomi som Sverige är känt för att vara idag.¹ Basindustrins roll i Sveriges historiska utveckling är svår att överskatta. Om det inte hade varit för framstående industriföretag, som växte från små verksamheter till globalt ledande aktörer, skulle landets välståndsresa inte ha varit möjlig.

Ännu idag spelar industrin en central roll i svensk samhällsekonomi. Som visas i figuren och tabellen nedan så skapade industrin under 2015 exportintäkter på 1181 miljarder kronor till

¹ Mellan 1870 och 1970 växte den svenska ekonomin betydligt snabbare än andra västländer. Bergh (2011) räknar till exempel ut att det ekonomiska värde som skapades per arbetad timme i slutet av denna period var hela 17 gånger högre än i början av perioden. Det är till och med högre än tillväxtundret Japan, där ekonomiskt värde skapat per arbetad timme ökade med en faktor 16.

Sverige, vilket motsvarar två tredjedelar av den samlade exporten. Ytterligare 174 miljarder kronor av den totala exporten kom från industrinära tjänster. Sammanlagt motsvarar detta tre fjärdedelar av landets totala export.

Källa: Ekonomifakta (2016a) och egna beräkningar. Industrin inkluderar samtliga varuproducerande sektorer.

Trots att samhällsekonomin är starkt beroende av industrin så präglas Sverige idag av en pessimistisk inställning till industriell utveckling, åtminstone bland politiker och media. Industrin betraktas av många närmast som en kraft som tidigare i historien lade grunden för landets välstånd men som spelat ut sin roll. Som visas i denna rapport finns goda skäl att ifrågasätta denna pessimistiska bild. Samtidigt är det viktigt att förstå att den har sin grund i ett aktuellt samhällsfenomen, nämligen att Sverige och många andra västeuropeiska länder har tappat i konkurrenskraft under senare år.

Tabell 1. Sveriges export 2015 (miljarder kr)

Livsmedel	72,0
Råvaror, mineral och bränslen	152,8
Kemiska produkter	153,4
Bearbetade och färdiga varor	330,6
Maskiner, apparater och transportmedel	472,5
Summa Industrivaror	1181,3
Tillverkningstjänster, underhåll av varor samt transporter	93,0
Nyttjande av immateriella rättigheter	74,1
Byggtjänster	6,2
Summa Industrinära tjänster	173,3
Resor	103,3
Försäkringar och andra finansiella tjänster	46,9
Tele-, data-, och informationstjänster	125,3
Övriga affärstjänster	149,4
Personliga tjänster, kultur etc.	3,6
Övriga tjänster	2,9
Summa Övriga tjänster	431,4

Källa: Ekonomifakta (2016a) och egna beräkningar. Industrin inkluderar samtliga varuproducerande sektorer. Industrierbetsgivarnas medlemsföretag ingår i rubrikerna Råvaror, mineral och bränslen samt Bearbetade och färdiga varor.

Trots att Sverige, liksom övriga rika europeiska länder, huvudsakligen får sina exportintäkter via industrin har denna del av världen under senare tid blivit omsprungna i den industriella konkurrensen. För bara några årtionden sedan hade industrinäringen i Västeuropa, Nordamerika Japan och ett fåtal andra länder som Sydkorea och Australien en starkt

dominerande roll. Industrieföretagen i dessa länder dominerade den globala marknaden. Konkurrensen från övriga delar av världen var marginell, framförallt i avancerade industrisektorer, Globaliseringsprocessen ändrade dock snabbt på denna maktbalans. I takt med att länder som Kina, Indien, Mexiko och Polen öppnade upp sig för globala marknader kom en allt större del av den enkla tillverkningen att outsourcas till dem.

En inställning som spridit sig i Sverige och flertal andra rika OECD-länder är att det inte längre är möjligt att basera sitt framtida välstånd på industriell utveckling, eftersom konkurrensen från länder som Kina helt enkelt är för stark. Som denna rapport belyser finns skäl att ifrågasätta denna pessimistiska inställning.

Genom åren har de nya industriländerna klättrat uppåt i den globala värdekedjan. Länder som Kina, liksom flera av de forna planekonomierna i Central- och Östeuropa, har under senare tid vuxit med avancerad produktion. Under en period lyckades Sverige och andra rika västländer klara den ökade industriella konkurrensen. När den globala finanskrisen slog till under 2007 och 2008 förändrades läget. Många industrier i väst, som gradvis hade blivit omsprungna av konkurrenter i utvecklingsländerna drog ned på sin verksamhet eller lades ned. Etablerade industrieföretag, som till exempel kända bilmärken som Volvo och Jaguar, blev rentav uppköpta av indiska och kinesiska företag.

En inställning som spridit sig i Sverige och andra rika OECD-länder är att det inte längre är möjligt att basera sitt framtida välstånd på industriell utveckling, eftersom konkurrensen från länder som Kina helt enkelt är för stark. Som denna rapport och även regeringens handlingsplan *Smart Industri* belyser finns skäl att ifrågasätta denna pessimistiska inställning. Erfarenheten

pekar på att rika västländer mycket väl kan bli vinnare i den industriella konkurrensen, åtminstone om de har en gynnsam näringspolitik och arbetsmarknad. Tillväxten skapas inte enbart inom tjänstesektorn, utan snarare genom en synergi mellan kunskapsintensiv industri och kvalificerade tjänster.

Visst är det så att flera rika länder har svårt att klara den industriella konkurrensen. Samtidigt finns också länder som gått emot strömmen, genom att lyckas främja en industriell förnyelse. Framförallt i USA är en återindustrialiseringstrend påtaglig där vissa företag spenderar stora summor pengar för att flytta tillbaka sin produktion från länder som Kina och Mexiko. Under senare tid tycks en liknande trend också, i liten skala, påbörjats i Sverige.

Denna rapport lyfter fram att Sverige, efter att ha fallit efter i den industriella konkurrensen under flera år, under den senaste perioden upplevt en stark återhämtning. Återhämtningen indikerar att bilden om industriell stagnation inte behöver bli en självuppfyllande profetia. Utmaningen framöver handlar om att stärka industrins förutsättningar, så att uppsvinget för svensk industri inte blir en parentes i utvecklingen utan istället början på en industriell renässans.

Omsprunget av omvärlden

Den globala finanskris som slog till under 2007 och 2008 var också en globaliseringskris. Finanskrisen ledde till en global lågkonjunktur, som kom efter att stora delar av världen hade upplevt stark tillväxt. Efter några år började världsmarknaderna åter växa. Under krisåren hade dock den globala styrkebalansen ändrats.

Under åren som kom innan finanskrisen hade nämligen en kontinuerlig industriell utveckling skett i de nya industrinationerna som Kina, Vietnam, Indien, Polen, Tjeckien och Mexiko. De stora västerländska industriföretagen hade under flera årtionden flyttat över enkel produktion till dessa länder. I takt med att utvecklingen fick fart började allt mer avancerad tillverkning att förläggas dit. Gradvisa investeringar i utbildning, infrastruktur och energiförsörjning gjorde länderna allt mer attraktiva som industricentra. Det förbättrade näringsklimatet ledde till att allt fler av länderna började växa med inhemska industriföretag. De inhemska producenterna började ofta sin bana som underleverantörer till storföretag i väst, Japan och de asiatiska tigerekonomierna. Gradvis byggde de upp det kapital, den kunskap och den produktionsteknik som krävdes för att lansera egna produkter på världsmarknaden.²

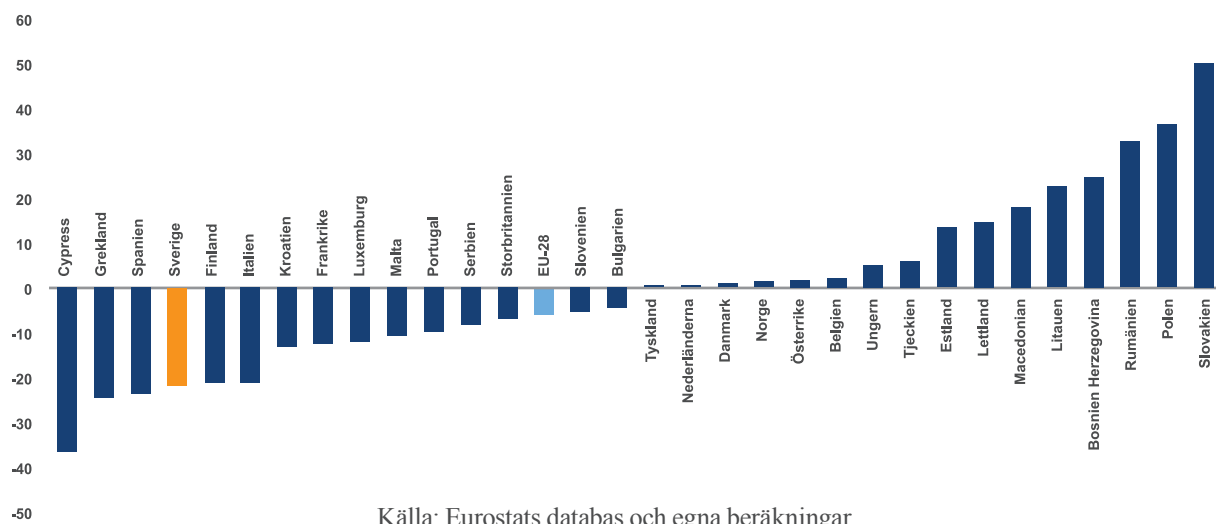
När finanskrisen slog till och global efterfrågan minskade blev den globala konkurrensen fullt kännbar. Många västerländska aktörer tappade sin marknadsposition och vissa köptes rentav upp av sina internationella konkurrenter.

Inträdet av Kina, Indien och andra nya marknadsekonomier på världsarenan omformade

² Läs mer i Sanandaji och Rankka (2015).

framgångsföretagandets geografi. Detta var något som uppmärksammades redan innan den globala finanskrisen slog till.³ Innan finanskrisen slog till hade de västerländska konkurrenterna, trots att de i många fall hade blivit omsprungna av sina konkurrenter i de nya marknadsekonomierna, lyckats bibehålla eller rentav expandera sin produktion. När finanskrisen slog till och global efterfrågan minskade blev den globala konkurrensen fullt kännbar. Många västerländska aktörer tappade sin marknadsposition och vissa köptes rentav upp av sina internationella konkurrenter.. En illustration på det snabba globala maktskiftet är hur kinesiska och indiska aktörer köpt upp ledande västerländska företag och varumärken.

Industriell produktion procentuell utveckling dec 2007 - dec 2015

Några år efter finanskrisen växte återigen den globala ekonomin. Så gjorde också ekonomin i Sverige och andra rika europeiska länder. Industrisektorn däremot lyckades inte återhämta sig. I figuren nedan visas utvecklingen av industrisektorns produktion mellan december 2007 och december 2015. Under denna åttaårsperiod växte världsekonomin, liksom den samlade ekonomin i länder som Sverige. Ändå lyckades inte industrisektorn återhämta sig från den nedgång som skedde under finanskrisen.

Den övergripande trenden är att de nya marknadsekonomierna i Central- och Östeuropa

3 Se till exempel Winters och Yusuf (2007).

expanderade sin industrisektor medan västländerna föll efter. De Sydeuropeiska ekonomierna, som efter den globala finanskrisen upplevde egna finansiella kriser, utvecklades sämst. Som visas i tabellen nedan ökade till exempel den industriella produktionen med 23 procent i Litauen, 33 procent i Rumänien, 36 procent i Polen och hela 50 procent i Slovakien under perioden. I Cypern, Grekland och Spanien minskade samtidigt industriproduktionen med en fjärdedel eller mer. I en tidigare rapport – publicerad på www.industriarbetsgivarna.se under våren 2016 - så har vi tittat på motsvarande statistik för OECD-länderna. I den ser vi att även länder som Israel, USA och Sydkorea är stora vinnare i industriell utveckling efter finanskrisen.

Det finns också länder i Västeuropa som lyckats gå emot strömmen. Tyskland och Nederländerna uppnådde samma volymproduktion i industrin i slutet av 2015 som i slutet av 2007. I Danmark, Norge, Österrike och Belgien växte den industriella produktionen rentav.

Sverige är det västland som, sett till volymproduktionen i industrin under denna period, upplevde svagast utveckling. Den industriella produktionen föll med 22 procent. Det bör noteras att Sverige inte är helt unik i detta avseende, då fallet i industriproduktion var ungefär lika högt i Finland och Italien. Exakt vilket land som upplevde svagast utveckling är beroende på vilken period som mäts. Hursomhelst är det tydligt att Sverige och flertal andra västeuropeiska länder upplevde en nedgång under krisen som de inte lyckades återhämta sig ifrån.

Det finns också länder i Västeuropa som lyckats gå emot strömmen. Tyskland och Nederländerna uppnådde samma volymproduktion i industrin i slutet av 2015 som i slutet av 2007. I Danmark, Norge, Österrike och Belgien växte den industriella produktionen rentav. För Sverige, som inte lyckades vända utvecklingen, medförde tappet en omfattande samhällsekonomisk effekt.

**Tabell 2. Procentuell förändring
industriell produktion dec 2007 - dec 2015**

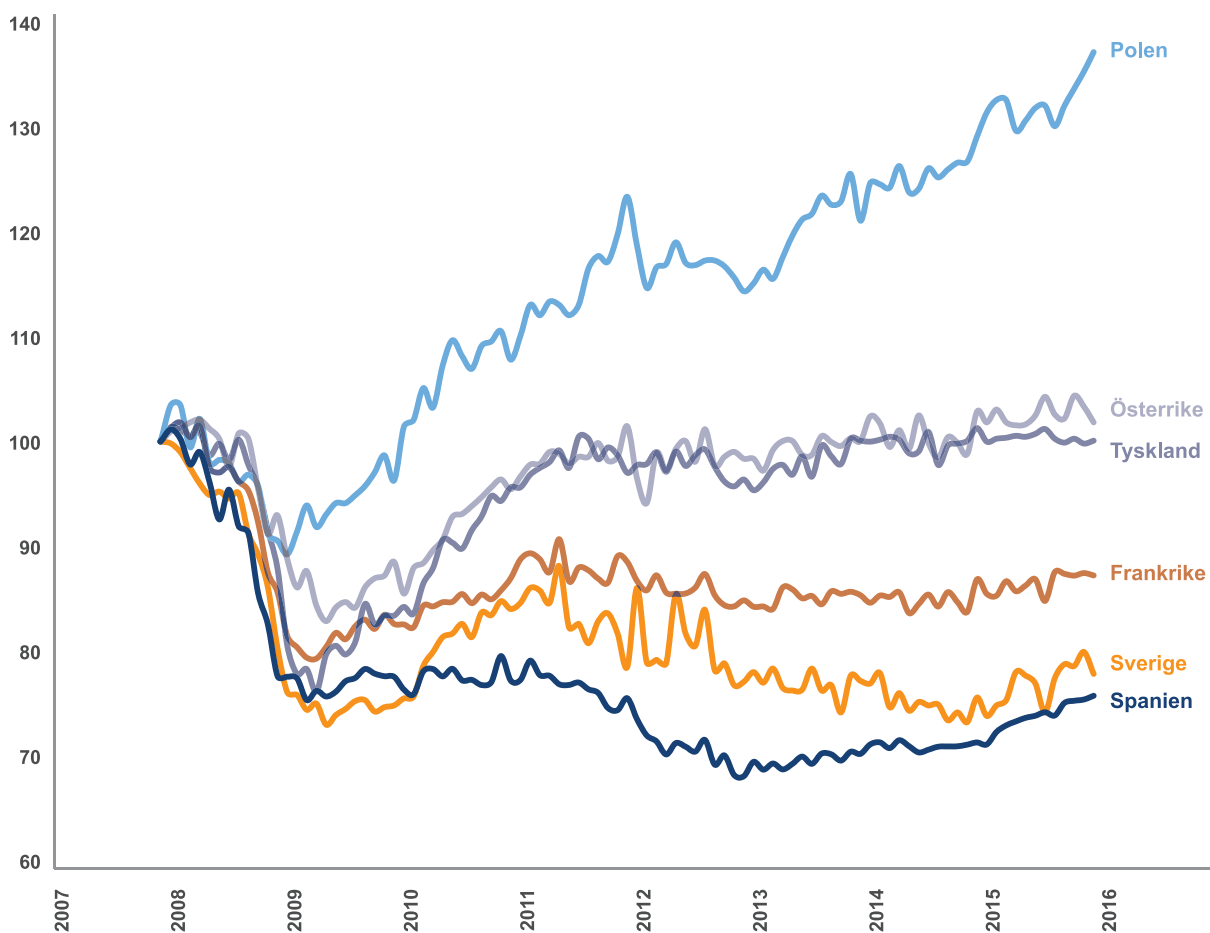
Slovakien	50
Polen	36
Rumänien	33
Bosnien	25
Herzegovina	23
Litauen	18
Macedonien	15
Lettland	14
Estland	6
Tjeckien	5
Ungern	2
Belgien	2
Österrike	1
Norge	1
Danmark	0
Nederländerna	0
Tyskland	0
Bulgarien	-5
Slovenien	-5
EU-28	-6
Storbritannien	-7
Serbien	-8
Portugal	-10
Malta	-11
Luxemburg	-12
Frankrike	-13
Kroatien	-13
Italien	-21
Finland	-21
Sverige	-22
Spanien	-24
Grekland	-25
Cypern	-37

Källa: Eurostats databas och egna beräkningar.

En omfattande samhällsekonomisk förlust

Direkt efter finanskrisen upplevde ekonomier runtom i Europa ett bakslag, i takt med att global efterfrågan tillfälligt minskade. När tillväxten åter kom igång några år senare lyckades nya industriländer, som till exempel Polen, att uppnå en stark tillväxt. Länder som Tyskland, Frankrike och Sverige har som gemensamt att de stabiliserade nivån av industriell produktion på en nivå som de sedan bibehöll. Skillnaden är, som visas i figuren nedan, vilken nivå länderna nådde. Sverige och Spanien nådde i slutet av 2015 en industriell produktionsnivå som var nästan en femtedel lägre än i slutet av 2007, medan Tyskland stabiliserade sig kring samma nivå som innan krisen och Österrike på en nivå strax över.

Utvecklingen av industriell produktion

Källa: Utvalda europeiska länder visas. Källa: Eurostats databas och egna beräkningar.

Vad innebar tappet i industriell produktion för svensk samhällsekonomi? En enkel beräkning kan illustrera omfattningen av detta tapp. Den genomsnittliga industriella produktionen under 2007, taget som snittet för årets samtliga månader, var 25 procent lägre jämfört med samma värden under 2015.⁴ Samtidigt stod industrisektorn under 2015 för ett samhällsekonomiskt värde motsvarande cirka 618 miljarder kronor.⁵ Utan denna tillbakagång för svensk industri så skulle industri-sektorns bidrag till svensk samhällsekonomi ha varit cirka 773 miljarder kronor under 2015, det vill säga cirka 155 miljarder kronor mer än det faktiska värdet.⁶

Därmed är Sveriges välståndsnivå 155 miljarder kronor lägre på grund av den negativa industriella utvecklingen. I sammanhanget är det viktigt att komma ihåg att industrisektorn av två skäl är viktigare för samhällsekonomin än vad som kan verka vid en första anblick.

Det första skälet är att export av varor, inte minst avancerade varor, och kvalificerade tjänster ofta går hand i hand. En strategi som industriföretagen utnyttjar för att klättra högre upp i den globala värdekedjan är nämligen att öka det tjänsteinnehåll som kopplas till olika varor.⁷ Synergieffekten är tydlig inom modern information- och kommunikationsteknik, som vuxit fram just som ett samspel mellan ny elektronisk utrustning och tjänster som kopplas till utrustningen. Produkter som iPhones skulle ha begränsat användningsområde om inte olika tjänster var kopplade till dem.

I allt större utsträckning säljer dessutom industriföretag idag tjänsten som är kopplad till deras produkt. Ett välkänt exempel är att Rolls Royce säljer tjänsten där den som köper en motor av dem, till exempelvis flygplan, inte betalar för motorn i sig utan snarare för den kraft som motorn genererar. Det innebär att företaget går med förlust om en kund köper en motor som kort därefter slutar fungera. Å andra sidan kan företaget tjäna rikligt på att deras kunder köper motorer som under längre tid är i välfungerande skick.

4 Eurostats databas och egna beräkningar.

5 Eurostats databas och egna beräkningar.

6 Beräkningen utgår ifrån antagandet att förändringen i industrins volymproduktion reflekteras i värdeskapandet.

7 Se exempelvis Gallouj och Djellal (2010).

Den direkta effekten av den industriella tapp som skedde mellan 2007 och 2015 är att svensk samhällsekonomi gick miste om ett värdeskapande på cirka 155 miljarder kronor.

Från kundens perspektiv betalar man utifrån denna nya modell för nyttan med att äga en motor. Fortfarande är Rolls Royce ett industriföretag som tillverkar ny teknik, men fokus ligger på tjänsten att kunna använda dess produkter snarare än själva tjänsten.⁸ Om Sveriges industriella produktion hade återhämtat sig sedan den globala finanskrisen, eller rentav vuxit, är det högst sannolikt att också avancerade tjänster i större utsträckning skulle ha exporterats.

Det andra skälet till varför industrisektorn agerar som en form av katalysator i moderna ekonomier är att den är starkt exportinriktad, till skillnad från enklare tjänster som inte är det. Ekonomiprofessorn Enrico Moretti, vars arbete om tillväxtens grunder har fått omfattande globalt genomslag, har i boken *The New Geography of Jobs* visat att en kombination av kunskapsintensiv industri och kvalificerade tjänster driver på jobbutvecklingen. Morettis forskning inkluderar elva miljoner invånare i 320 stadsregioner i USA. Det visar sig att för varje arbetstillfälle som skapas i den högteknologiska sektorn så skapas ytterligare fem arbetstillfällen utanför denna sektor.⁹

En liknande studie har genomförts i Sverige. Enrico Moretti visar där tillsammans med den svenska forskaren Per Thulin att för varje person med eftergymnasial utbildning som anställs i exportsektorn så möjliggör det på sikt att ytterligare tre arbetstillfällen skapas i icke exporterande näringar. De drar slutsatsen att ”multiplikatoreffekten är särskilt stor för jobb med hög nivå av mänskligt kapital och för högteknologiska industrier”.¹⁰

⁸ Baret m.fl. (2015).

⁹ Moretti (2012).

¹⁰ Moretti och Thulin (2012).

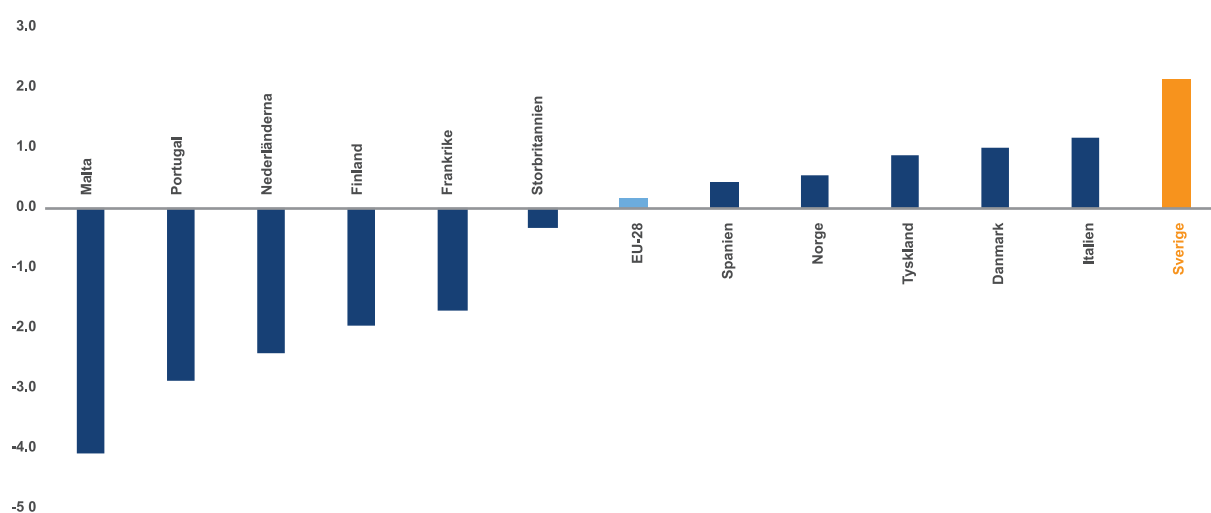
Den direkta effekten av det industriella tappet som skedde mellan 2007 och 2015 är att svensk samhällsekonomi gick miste om ett värdeskapande på cirka 155 miljarder kronor. Samhället har dessutom gått miste om industrinära tjänster vilka marknadsförs tillsammans med industriella varor, liksom enklare tjänster som skapas via den multiplikatoreffekt som industriell export skapar. Sammantaget kan det industriella tappet sägas ha haft omfattande inverkan. Därför är det uppmuntrande att industrisektorn under senare tid har upplevt ett tydligt uppsving.

Stark återhämtning

Under den senaste tiden har svensk industri upplevt en relativt snabb återhämtning. I tabellen nedan visas den senast tillgängliga statistiken över industriell produktion. Där visas att flertal av länderna i Central- och Östeuropa fortsätter leda den industriella produktionen. I Tjeckien ökade till exempel industriproduktionen med hela 4,5 procent mellan december 2015 och mars 2016. Tillväxtnivån i Kroatien och Makedonien var bara marginellt lägre. Något som representerar ett trendbrott är att Sverige har upplevt en snabb återhämtning. Den industriella produktionen har på denna korta tid ökat med 2,2 procent.

I figuren nedan visas en jämförelse där de Central- och Östeuropeiska länderna har exkluderats. Som kan ses har Sverige upplevt den snabbaste utvecklingen bland övriga Europeiska länder. Skillnaden är stor jämfört med Nederländerna, vars tapp i produktion till och med är större än Sveriges snabba ökning. De sydeuropeiska ekonomierna Portugal och Malta klarar sig ännu sämre.

Industriell produktion procentuell utveckling dec 2015 - mars 2016

Källa: Eurostats databas och egna beräkningar.

**Tabell 3. Procentuell förändring industriell
produktion dec 2015 till mars 2016**

Tjeckien	4.5
Kroatien	4.4
Makedonien	4.4
Slovenien	3.7
Lettland	3.5
Sverige	2.2
Estland	2.2
Italien	1.2
Danmark	1.0
Tyskland	0.9
Rumänien	0.7
Norge	0.6
Spanien	0.4
EU-28	0.2
Bulgarien	0.0
Storbritannien	-0.3
Litauen	-0.8
Polen	-1.1
Slovakien	-1.4
Frankrike	-1.7
Finland	-2.0
Grekland	-2.1
Ungern	-2.3
Nederländerna	-2.5
Portugal	-2.9
Malta	-4.2

Källa: Eurostats databas och egna beräkningar.

En viktig förklaring till den snabba tillväxten i Sverige tycks vara fordonsindustrins återhämtning. Mellan december 2015 och mars 2016 ökade den svenska fordonsindustrin sin produktion med hela 5,8 procent, betydligt högre än EU-28 snittet på 2,9 procent.¹¹ Detta illustrerar hur utvecklingen på kort sikt starkt kan påverkas av att ett fåtal företag, som till exempel Volvo, lyckas väl. Det finns dock tecken på att Sveriges uppsving kan representera början på en ny trend för industrin som helhet.

Dagens Industri citerade till exempel i mitten av maj 2016 professor Per Hilletoft, verksam vid avdelningen för industriell organisation och produktion vid Jönköpings tekniska högskola, om den positiva utveckling som svensk industri upplever. Enligt Hilletoft har industrins flyttlass länge gått från Sverige till låglöneländer. Nu vänder flertal företag tillbaka till Sverige. I år kan det enligt professorn bli det första år då mer verksamhet flyttar in än ut.¹²

Självklart finns ingen garanti för att den utveckling som Hilletoft pekar på faktiskt realiserar. Den vändning av industriell produktion som skett under början av 2016 kan snabbt vridas mot en fortsatt stagnation eller rentav nedgång. Samtidigt fanns redan under slutet av 2015 tecken på återhämtning i svensk industrisektor. Svensk Industriförening (Sinf) noterade i en kartläggning av underleverantörer att enbart 16 procent bedömde att produktionen skulle flyttas ut från Sverige, trots att trenden länge har varit sådan. En större andel, 26 procent, bedömde att produktionen skulle flyttas till Sverige från utlandet.¹³

Ett fenomen som tydligt observerats i USA efter finanskrisen är så kallad återindustrialisering. Under finanskrisen upplevde många amerikanska industriverksamheter en kraftig nedgång. Många företag gick i konkurs eller räddades genom politisk inblandning. Redan under krisåren noterades att nya industrier växte fram, ibland rentav med investeringar från Asien. En annan uppseendeväckande trend var att flera industriföretag, som tidigare flyttat sin produktion utomlands, började investera stora summor pengar för att flytta hem den igen.

¹¹ Eurostats databas och egna beräkningar.

¹² Dagens Industri (2016).

¹³ Sinf (2015).

Thomas Reomer, som leder ett program för framtidens ledarskap vid det prestigefyllda lärosätet MIT, skrev i början av 2015 en artikel i tidningen Forbes om varför många industriföretag investerar i att flytta hem sin produktion till USA.

USA gick som helhet från att utlokalisera omkring 140 000 industrijobb netto till omvärlden år 2003, till att under 2014 flytta hem 10 000 jobb netto.

Tidigare har miljoner industrijobb flyttats ut till länder som erbjuder lägre lönenivåer och bättre skattevillkor. Under senare år har trenden dock vänt. En halv miljon industrijobb har skapats i USA sedan krisen slog till. Anledningen är enligt Reomer att globaliseringens dynamik har förändrats. Lönerna stiger i länder som Kina, i takt med att tillväxten driver på ökad levnadsstandard. Samtidigt söker sig företag till den mera välutbildade arbetskraft som finns i USA.¹⁴

Fortfarande finns amerikanska företag som flyttar ut sin produktion till andra länder ("off-shoring"). Detta fenomen har dock blivit mindre vanligt förekommande, samtidigt som trenden till flytt tillbaka till USA ("re-shoring") blivit mera vanligt förekommande.

En studie publiceras av Reshoring Initiative, ett nätverk vars uppgift är just att uppmuntra företag att flytta hem sin produktion till USA, finner att antalet industrijobb som flyttades bort från USA minskade från cirka 150 000 stycken år 2003 till cirka 40 000 under 2014. Antal industrijobb som återvände till landet ökade samtidigt från cirka 12 000 till cirka 60 000 under samma period. USA gick som helhet från att utlokalisera omkring 140 000 industrijobb netto till omvärlden år 2003, till att under 2014 flytta hem 10 000 jobb netto.¹⁵

¹⁴ Forbes (2015).

¹⁵ Reshoring Initiative (2015).

En uppdaterad analys för 2015 visar att trenden hade vänt, sannolikt på grund av en stark dollar. Antalet jobb som utlokaliserade var då cirka 67 000 jämfört med cirka 60 000 som flyttades hem till USA.¹⁶ Det är ändå ett tydligt trendskifte som har skett jämfört med tidigare år, då en massiv utflyttning skedde.

Varför flyttar egentligen företagen tillbaka? En studie från MIT som tidigt uppmärksammade begreppet med reshoring har undersökt varför företagen intresserar sig för att flytta tillbaka produktion till USA. Vid sidan av en vilja att närma sig den amerikanska marknaden lyfte företagen fram kostnadsbesparingar och högre kvalitet som skäl till återflytt. Intresset är i synnerhet stort för etablering i de delar av landet där faktorer som skatteregler och energipriser är fördelaktiga för industrin.¹⁷

Det är förstås ingen slump att USAs industriella renässans har fokuserat till Texas och andra stater i södra delarna av landet. Dessa delar av landet drar nytta av satsningar på infrastruktur, billig och tillförlitlig energiförsörjning (tack vare utvecklingen av skiffergas), bra skattevillkor och flexibel arbetsmarknad. Goda grundvillkor för industrin har i dessa delar av landet gått hand i hand med en växande tjänstenäring.

Den stora frågan är om trendskifte i industriell utveckling i Sverige kan resultera i en industriell renässans, där svenska och internationella industriföretag flyttar sin produktion till snarare än bort från Sverige.

¹⁶ Reshoring Initiative (2016).

¹⁷ MIT Forum (2012).

Diskussion: kan en våg av svensk återindustrialisering realiseras?

När den globala finanskrisen slog till mot USA rådde det där, liksom idag i Sverige, en pessimistisk inställning till industriell utveckling. En rådande föreställning var att det helt enkelt inte var möjligt att klara konkurrensen med länder som Kina eller grannen Mexiko, på grund av lägre löner. Amerikanska näringslivsföreträdare och politiker har sedan dess stärkt sin övertygelse om att konkurrensen från dessa länder, inte minst Kina, bör tas på stort allvar.

Det blir nämligen allt tydligare att konkurrensen inte bara handlar om låga löner, utan också om att länder som Kina har en alltmer utbildad arbetskraft, allt större investeringar i transportinfrastruktur och energiförsörjning samt en medveten reformstrategi fokuserad på att förbättra näringsklimatet för industrin. Trots detta har den pessimistiska bilden av industrins framtid förändrats.

Utvecklingen har nämligen visat på att USA mycket väl kan klara den industriella konkurrensen, och växa med nya industrier, trots den intensiva internationella konkurrensen. Även om löner förstås spelar en viktig roll är det inte självklart att länder med högre löneläge automatiskt blir förlorare i den industriella konkurrensen. Tillgången på kvalificerad arbetskraft, närhet till stora exportmarknader, god näringspolitik, förmånliga skattevillkor, välfungerande transportinfrastruktur och närhet till industrinära forskning och utveckling är också relevanta faktorer som påverkar industrins förutsättningar.

Kan Sverige idag liksom USA vara på väg att se början på en återindustrialiseringsprocess? Business Sweden publicerade under 2015 en rapport som undersökte denna fråga genom intervjuer med industriföreträdare såväl i Sverige som utomlands. Rapporten gav en blandad bild: "Business Swedens intervjuer i utlandet ger inte bilden av Sverige som ett attraktivt tillverkningsland. Men intervjuerna med tillverkande företag på plats visar att Sverige

generellt erbjuder bra förutsättningar för tillverkningsindustrin.” Slutsatsen i rapporten var att förutsättningarna var goda till att uppmuntra existerande företag att växa i Sverige men inte att locka företag etablerade i andra delar av världen att flytta sin produktion i Sverige, eller förlägga sin nya produktion i landet.¹⁸

Industrin är en alltmer kunskapsintensiv sektor som, i likhet med andra delar av näringslivet, alltmer hämmas av brist på specialister med rätt kompetenser. Business Sweden ser även i detta avseende både positivt och negativt på möjligheterna i Sverige: ”Tillgången till kompetens är ganska god i dagsläget, med undantag för vissa specialistkompetenser. Framtiden ser mörkare ut då varken utbildningssystemet eller arbetsmarknaden stödjer företagens kompetensförsörjning tillräckligt.” Vid sidan av behovet av stärkt kompetensförsörjning lyfts behovet av förbättrad transportinfrastruktur och energiförsörjning upp.¹⁹

Det finns tyvärr inte skäl att vara överdrivet optimistisk om att Sverige är på väg mot ett nytt läge där den industriella utvecklingen tar snabb fart. Anledningen är att landet inte ses som tillräckligt attraktivt av internationella industriföretag samt att strukturella utmaningar kvarstår. Däremot finns möjlighet att åtminstone börja diskutera hur en industriell renässans, pådrivet av tillväxt av existerande aktörer i Sverige liksom flytt av industriproduktion från omvärlden till Sverige, skulle kunna ta fart. Den senaste tidens positiva utveckling visar att Sverige åtminstone har potentialen att vara en vinnare i den industriella konkurrensen. Reformerna av nödvändiga områden – som energiförsörjning, logistik och kompetensförsörjning – kan bana väg för Sverige att få fart på en industriell renässans.

Det är dock viktigt att hålla i sinnet att den gamla tiden, då Sverige enbart konkurrerade med ett fåtal andra länder om industriell utveckling och då utvecklingstakten i näringslivet var relativt långsamt, inte längre gäller.

¹⁸ Business Sweden (2015).

¹⁹ Ibid.

Det finns tyvärr inte skäl att vara överdrivet optimistisk om att Sverige är på väg mot ett nytt läge där den industriella utvecklingen tar snabb fart. Anledningen är att landet inte ses som tillräckligt attraktivt av internationella industriföretag samt att strukturella utmaningar kvarstår. Däremot finns möjlighet att åtminstone börja diskutera hur en industriell renässans skulle kunna ta fart.

Ett stort antal länder deltar idag aktivt i den industriella konkurrensen, varav många har siktet inställt på att erbjuda de bästa villkoren. Gamla strukturer utmanas av snabba teknikskiften och digitalisering. Dessutom har såväl talanger som kapital och kunskapsinvesteringar blivit mera mobila över gränserna.

Lika stor som Sveriges förutsättningar är att bli vinnare i den nya industriella konkurrensen är risken för att landet tappar konkurrenskraft och därmed fortsätter uppleva en industriell stagnation. Inte minst är risken för en sådan utveckling stor om frågan om bättre kompetensförsörjning till industrin inte löses.

Trots allt har Sveriges industriella framgångar under flera generationer varit kopplat till att landet har bland de mest talangfulla ingenjörerna och industriarbetarna i världen. Idag har Sverige stora utmaningar med kompetensförsörjningen, som ovan citerade studie av Business Sweden själva lyfter fram, medan regeringar i omvärlden satsar stort på att utbilda fler experter och andra kompetenser till industrin.

Industriell stagnation riskerar fortfarande att bli en självuppfyllande profetia. Samtidigt kan det uppsving som industrin idag upplever bli till en långsiktig trend. Det avgörande är om reformer kan bädda för Sverige att ta täten i den industriella konkurrensen eller inte.

Industriarbetsgivarna föreslår fem punkter för att lyckas med industriell utveckling:

- Satsningar på forskning och utveckling
- Infrastruktur, näringsklimat, energiförsörjning och andra grundfaktorer
- Kompetensutveckling: Teknikcollege, ingenjörsutbildningar
- Handläggningstid kring beslut om tillståndsärenden
- Plug-and-play koncept för att attrahera nya industrier

Referenser

- Barrett, M., E. Davidson, J. Prabhu och S. Vargo (2015). «Service Innovation in the Digital Age: Key Contributions and Future Directions», MIS Quarterly, 39;1:135-154.
- Bergh, A. (2011). ”The Rise, Fall and Revival of the Swedish Welfare State: What are the Policy Lessons from Sweden?”, IFN Working Paper No. 873.
- Business Sweden (2015). ”Därför tillverkar vi i Sverige - Drivkrafter och förutsättningar för tillverkningsindustrin i Sverige 2015”.
- Dagens Industri (2016). ”Företagen flyttar hem igen”, 2016-05-15.
- Ekonomifakta (2016a). ”Sveriges export- och importprodukter”.
- Ekonomifakta (2016b). ”BNP uppdelat efter produktion, år 2015”.
- Eurostats databas (2016). “Production in industry - monthly data” samt “Manufacture of motor vehicles, trailers, semi-trailers and of other transport equipment”. I båda fallen användes: volume index of production, manufacturing, seasonally and calendar adjusted data. Data hämtades senast 2016-05-31.
- Forbes (2015). “Why Its Time to Bring Manufacturing Back Home to the U.S.”, 2015-02-02.
- Gallouj, F. och F. Djellal (2010). “The handbook of innovation and services: a multi-disciplinary perspective”, Edward Elgar Publishing.
- MIT Forum (2012). “U.S. Re-Shoring: A Turning Point”.
- Moretti, E. (2012). ”The New Geography of Jobs”, Houghton Mifflin Harcourt Publishing.
- Moretti, E. och P. Thulin (2012). ”Local Multipliers and Human Capital in the US and Sweden”, IFN Working Paper nr. 914.
- Reshoring Initiative (2015). ”Reshoring Initiative Data Report: Reshoring and FDI Boost US Manufacturing in 2014”.
- Reshoring Initiative (2016). “Reshoring Initiative Data Report: Reshoring and FDI Boost US Manufacturing in 2015”.
- Sanandaji, N. och M. Rankka (2015). ”Framgångsföretagandets Nya Geografi – Så kan Stockholm bli Nordens Samarkand”, Ekerlids.
- Sinf (2015). ”Industrin ser positivt på 2016 – nu kommer vändningen”, 2015-11-10.
- Winters, A.L. och S. Yusuf (red.) (2007). «Dancing with Giants - China, India, and the Global Economy», Världsbanken och Institute of Policy Studies.

